

Ξεχασμένη σε ένα “συρτάρι” για 8 χρόνια, ιδού λοιπόν η μετάφραση στα ελληνικά ενός σημαντικού κειμένου του Ντανιέλ Μπενσαΐντ, που ίσως είναι σήμερα ακόμα πιο επίκαιρο από τότε που γράφτηκε, το 2008. Απόλαυση η ανάγνωσή του,έστω και αν η μετάφραση δεν μπορεί να αποδώσει την μαεστρία του συγγραφέα ως σπάνιου δεξιοτέχνη της γαλλικής γλώσσας. Αλλά μεγάλη και η χρησιμότητά του καθώς ο Μπενσαΐντ μάς παίρνει από το χέρι για να ξετυλίξει μαζί μας το κουβάρι του μίτου της Αριάδνης στο λαβύρινθο όλων των τρόμων και όλων των βιαιοτήτων της βάρβαρης εποχής μας…

Γιώργος Μητραλιάς

Τρόμοι και βιαιότητες

του **Ντανιέλ Μπενσαΐντ**

(Αυτό το κείμενο δημοσιεύτηκε ως πρόλογος στη συλλογή άρθρων του Μάικ Ντέιβις, οι Ήρωες της Κόλασης, που εκδόθηκε τον Ιανουάριο 2007 από τις εκδόσεις Textuel)

«Αλχημιστές της επανάστασης, μοιράζονται με τους παλιούς αλχημιστές τη σύγχυση των ιδεών και τη ξεροκεφαλιά που είναι γεμάτη από έμμονες ιδέες. Ορμάνε πάνω σε εφευρέσεις που υποτίθεται πως κάνουν επαναστατικά θαύματα: εμπρηστικές βόμβες, διαβολικές μηχανές που κάνουν μαγικά πράγματα, ταραχές που, ελπίζουν, θα είναι τόσο περισσότερο θαυματουργές και εκπληκτικές όσο θα έχουν λιγότερο ορθολογικά θεμέλια».

Καρλ Μαρξ «Βιβλιοπαρουσίαση των Συνωμοτών του A. Chenu», Πολιτικά Έργα τόμος 1, Παρίσι, Pleiade Gallimard, σελ. 361.

Πολύ πριν από τις απόπειρες της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 ενάντια στους πύργους του World Trade Centre, οι γόνιμοι εγκέφαλοι της κυβέρνησης των ΗΠΑ εργάζονταν ήδη για να επινοήσουν μια «αντι-τρομοκρατική» ρητορική προσαρμοσμένη στη μεταψυχροπολεμική εποχή. Έχοντας χάσει, με τη κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την αποσύνθεση του υποτιθέμενου σοσιαλιστικού στρατοπέδου, τον καλύτερο εχθρό και άλλοθί τους, χρειάζονταν για την Αυτοκρατορία τους του Καλού, ένα νέο διπλό μπαμπούλα, μια εκσυγχρονισμένη ενσάρκωση του απόλυτου Κακού, που θα δικαιολογούσε την αναζωπύρωση

της κούρσας των εξοπλισμών και τις σταυροφορίες της νέας αυτοκρατορικής τάξης πραγμάτων. Η κυμαινόμενη έννοια της τρομοκρατίας ήταν εντελώς κατάλληλη για να προσφέρει την ιδεολογική κάλυψη που απαιτούν οι σωφρονιστικές εκστρατείες, οι νεοαποικιακές εισβολές και οι λοιποί «προληπτικοί πόλεμοι». Προοριζόταν να εξορκίσει το φάσμα ενός πανταχού παρόντος κινδύνου και ενός απροσδιόριστου εχθρού (1).

Στο πλαίσιο του στρατηγικού αναπροσανατολισμού (η «επανάσταση» των στρατιωτικών υποθέσεων) που ξεκίνησε την επαύριον της πτώσης του Τείχους του Βερολίνου και την παραμονή του πρώτου Πολέμου του Κόλπου, τα εγχειρίδια του Πενταγώνου όριζαν τη τρομοκρατία ως «τη σταθμισμένη χρήση της βίας με σκοπό τον εκφοβισμό και τον καταναγκασμό ώστε να επιτευχθούν θρησκευτικοί, πολιτικοί, ιδεολογικοί και άλλοι στόχοι». Ένας τόσο ελαστικός ορισμός μπορεί κάλλιστα να εφαρμοστεί στους αποικιακούς πολέμους, στις αυτοκρατορικές κατακτήσεις, στη ποινικοποίηση των κοινωνικών κινημάτων και σε όλες τις μορφές κρατικής τρομοκρατίας (μεταξύ των οποίων και εκείνης του Ισραήλ στα κατεχόμενα εδάφη) που χρησιμοποιούν τη βία για να πετύχουν, με «τον εκφοβισμό και τον καταναγκασμό» στόχους που είναι συνάμα πολιτικοί, ιδεολογικοί και θρησκευτικοί.

Υπαινικτική στον πενταγωνικό ορισμό, η διαφορά ανάμεσα στη τρομοκρατία και στη νόμιμη βία συνίσταται στο να θεωρείται κεκτημένο ότι, όπως και το κατά τον Βέμπερ Κράτος υποτίθεται ότι διαθέτει το μονοπώλιο της νόμιμης βίας, οι Ηνωμένες Πολιτείες (ή η κλειστή λέσχη των πυρηνικών Κρατών, ή το διαρκές Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών –όταν αυτές οι Ηνωμένες Πολιτείες αποκτούν εκεί την ομοφωνία) διαθέτουν το πλανητικό μονοπώλιο της νόμιμης βίας. Το λογικό αντάλλαγμα μιας τέτοιας υπόθεσης θα ήταν προφανώς ότι κάθε αμφισβήτηση της τάξης που επιβάλλεται από τη καταναγκαστική βία του Κράτους δεν μπορεί παρά να προέρχεται από Κράτη «αλήτες» («rogue States») ή από «διεθνείς κακοποιούς» (καταπώς όριζε κάποτε ο πρόεδρος Νίξον τους βιετναμέζους μαχητές). Οι Γερμανοί κατακτητές κατάγγελλαν ως τρομοκράτες τους αντιστασιακούς της Κόκκινης Αφίσας. Η δικτατορία του Φράνκο χαρακτήριζε έτσι τους Βάσκους αγωνιστές της ανεξαρτησίας. Οι Γάλλοι βασανιστές θεωρούσαν τρομοκράτη κάθε ξεσηκωμένο ενάντια στην αποικιακή κυριαρχία στην Αλγερία. Ο Μεναχέμ Μπέγκιν ή ο Ιτσχάκ Σαμίρ διετέλεσαν τρομοκράτες στα μάτια των βρετανικών αρχών στη Παλαιστίνη, πριν να κυνηγήσουν οι ίδιοι ως τρομοκράτες τους παλαιστίνιους αγωνιστές. Ο ορισμός του τρομοκράτη (και των τρομοκρατών) ακυρώνει και αποπολιτικοποιεί έτσι ανάκατα όλες τις μορφές αμφισβήτησης ή αντίστασης ενάντια στη κατεστημένη τάξη. Ορίζοντας τον αντίπαλο ως εκτός νόμου, τείνει όχι μόνο να τον αποκλείει από το πεδίο του δικαίου, αλλά και χειραφετεί ταυτόχρονα «τον αντι-τρομοκράτη» από τους καταναγκασμούς του δικού του νόμου: απόδειξη το Γκουαντάναμο, το Αμπού Γκράϊμπ, ή οι φυλακές φαντάσματα που δεν είναι της αρμοδιότητας

κανενός εθνικού ή διεθνούς δικαστηρίου.

Βρυξέλλες, 21 του Μάη του 68, στο καφενείο “Le Maillot Jaune”: Ντανιέλ Μπενσαΐντ, Ερνέστ Μαντέλ, Φρανσουά Βερκάμεν, Ματιέ Ντεκλέν. Σημαντική μέρα και για τον μεταφραστή…

Ήδη από τη καταγωγή του, το «τρομοκρατικό» ανάθεμα προσφέρεται, γράφει η Sophie Wahnnich, «ως ο κανονιστικός αποκλεισμός στον οποίο εγγράφεται η απονομιμοποίηση από τους θερμιδωρικούς νικητές μιας κυρίαρχης βίας, που ασκήθηκε χτες από τους νόμιμα εκλεγμένους εκπροσώπους του λαού, που μεταβλήθηκαν σε τρομοκράτες ηττημένους, ποινικοποιημένους, και αναδρομικά αποκλεισμένους από το έννομο και νόμιμο πολιτικό πεδίο» (2). Ποια κριτήρια προϋποθέτει αυτός ο αποκλεισμός; Κάποιοι ορίζουν τη τρομοκρατία με τις βιαιότητες που ασκούνται σε «θύματα αυθαίρετα επιλεγμένα για να επιβεβαιωθεί μια εξουσία, μια βούληση για ισχύ, μέσω του φόβου». Κάποιοι άλλοι εκτιμούν πως δεν είναι παρά η «σύγχρονη και νεωτεριστική μορφή του πολέμου που διεξάγεται ενάντια σε αμάχους για να εκμηδενιστεί η αποφασιστικότητά τους να υποστηρίξουν πολιτικές που οι πράκτορες αυτής της βίας θεωρούν απαράδεκτες» (3). Αυτοί οι ορισμοί κλείνονται σχεδόν πάντοτε στη ταυτολογία, ή ορίζουν άθελά τους τη κρατική τρομοκρατία.

Και αυτός είναι αναμφίβολα ο λόγος που κάνει κάποιους άλλους συγγραφείς να περιορίζουν τη χρήση του όρου στις πράξεις βίας που διαπράττουν μη κρατικοί δράστες.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από αυτούς τους κατά προσέγγιση ορισμούς είναι ότι ο όρος της τρομοκρατίας, αντί να προτείνει μια λειτουργική έννοια, εμφανίζεται σαν ένα περιστασιακό ιδεολογικό κατασκεύασμα. Στιγματίζει τον εχθρό και τον στερεί από τα δικαιώματά του μαχητή, αλλά ακόμα και από την ιδιότητά του ανθρώπινου όντος. Με αυτή την έννοια, ανήκει ολοκληρωτικά στο λεξιλόγιο του νέου «δίκαιου πολέμου» -με άλλα λόγια, του «πλανητικού πολέμου»- που παρουσιάζεται ως μια ιδεολογική σταυροφορία –ο Άξονας του Καλού εναντίον του «Άξονα του Κακού»- και όχι πια ως διακρατικός πόλεμος συμφερόντων ρυθμισμένος από ένα διεθνές δίκαιο, όσο συζητήσιμο κι αν είναι αυτό. Σε αυτό τον πόλεμο «χωρίς όρια», στο χώρο και στο χρόνο, ενάντια σε ένα πρωτεϊκό και άπιαστο εχθρό, που κήρυξε ο Τζωρτζ Μπους την επαύριον της 11ης Σεπτεμβρίου, επιτρέπονται όλα τα χτυπήματα, δημόσια και μυστικά, με άλλα λόγια ομολογημένα και ανομολόγητα: ο δίχως σκοπό σκοπός του ηθικού (ή ιερού) πολέμου αγιάζει όλα τα μέσα.

Φέρνοντας σε αντιπαράθεση όχι πια τα εδαφικά καθορισμένα Κράτη, αλλά πρωταγωνιστές που συγκρούονται παντού και πουθενά, καταργώντας τη διάκριση ανάμεσα στο μέσα και στο έξω που υλοποιείται από την αποτύπωση των συνόρων, αυτός ο πόλεμος έχει τη τάση να παίρνει τις μορφές ενός παγκόσμιου εμφυλίου πολέμου, καθώς μάλιστα η ιδιωτικοποίηση του κόσμου επεκτείνεται στην ιδιωτικοποίηση της βίας, όχι μόνο από μέρους των συμμοριών και των πολιτοφυλακών, αλλά και των μαφιών και των μισθοφορικών στρατών (που αντιπροσωπεύουν το ένα τέταρτο των δυνάμεων κατοχής στο Ιράκ). Αυτό το μικρό βιβλίο συγκεντρώνει κείμενα του Μάϊκ Ντέϊβις που πραγματεύονται διάφορα ζητήματα: από τη μια τη βία των ηρώων της Κόλασης στα τέλη του 19ου και στην αρχή του 20ου αιώνα, από την άλλη τις κοινωνικές εκρήξεις του Λος Άντζελες στη δεκαετία του 1960. Αυτά τα δυο θέματα συνδέονται με τις υπό εξέλιξη αντιπαραθέσεις για το τρομοκρατικό φαινόμενο ή για τη κρίση των (γαλλικών) προαστίων. Επιτρέπουν να βρεθούν αναλογίες πέρα από τις διαφορές των εποχών, να γίνουν συγκρίσεις ανάμεσα σε διάφορα είδη κοινωνικής βίας που, από ταραχές σε ξεσηκωμούς, παραβαίνουν τους νόμους της κατεστημένης τάξης.

I.

Αφήνοντας επίτηδες στην άκρη το «αστικό ισοδύναμό» του, ο ιστορικός Έρικ Χομπσμπάουν μελετούσε, στους Ληστές του, τον αγροτικό κοινωνικό ληστοσυμμοριτισμό, που η πενταγωνική βίβλος θα περιλάμβανε σήμερα χωρίς κανένα πρόβλημα στην ελαστική της κατηγορία της τρομοκρατίας (4). Ο χαρακτηριστικός τύπος του κοινωνικού ληστή είναι

σύμφωνα με αυτόν εκείνος του εκτός νόμου, εκδικητή ή τιμωρού αγρότη, που παραπέμπει στον απλό αγρότη θύμα κακομεταχείρισης και αδικιών. Τα παραμύθια και οι μύθοι πάνε αυτό το μυθικό πρόσωπο πίσω σε αρχαίους καιρούς, αλλά η ανάπτυξη του κοινωνικού συμμοριτισμού στο 19ο και 20ο αιώνα θα ήταν, κατά τον Χομπσμπάουν, ένδειξη μιας κρίσης που προκάλεσε το σοκ της εκβιομηχάνισης, της αστικοποίησης, του κλονισμού των παραδοσιακών οικογενειακών και κοινοτικών δομών. Αυτός ο ληστοσυμμοριτισμός δεν προτείνει κανένα πρόγραμμα στην αγροτική κοινωνία. Εκφράζει μάλλον μια απόπειρα να ξεφύγει από αυτήν. Αυτή η μεταβατική μορφή ξεσηκωμού έμελλε να καταδικαστεί από την έλευση του σύγχρονου κόσμου και τη παρουσία του Κράτους και των θεσμών του –διοίκηση, αστυνομία, δικαιοσύνη- στο σύνολο της επικράτειας, χάρη στην ανάπτυξη των μεταφορών, στη κινητικότητα των κατασταλτικών δυνάμεων, στην ενίσχυση των μέσων ελέγχου και επιτήρησης. Έτσι, ο αγροτικός ληστοσυμμοριτισμός θα καταδικαζόταν είτε να βουλιάξει στο κοινό έγκλημα και να ενταχθεί στα μαφιόζικα δίκτυα, είτε να συνδεθεί με τα κινήματα κοινωνικής χειραφέτησης.

Το ρόλο του τιμωρού θα αναλάμβανε, στην αστική του εκδοχή, ο ιδιωτικός ντετέκτιβ του αστυνομικού μυθιστορήματος. Ο Μάϊκ Ντέϊβις τονίζει πάντως, στο City of Quarz, ότι οι κλασικοί ήρωες αυτού του είδους (στον James Cain ή στον Raymond Chandler) εκφράζουν, κατά τη κρίση της δεκαετίας του 1930, περισσότερο τη κοινωνική δυσαρέσκεια μιας μικροαστικής τάξης αντιμέτωπης με το καλιφορνέζικο όνειρο, παρά μια αστικοποιημένη μορφή του κοινωνικού ληστοσυμμοριτισμού. Οι ήρωες του νέου αστυνομικού μυθιστορήματος με μεγάλες πωλήσεις, είναι εφεξής, στους Connely, Mankel, ή Harvey, καταθλιπτικοί και υποχόνδριοι αστυνομικοί που δοκιμάζονται στο χάος των πόλεων και στη διάλυση των δημόσιων υπηρεσιών (όπως ο Walander και ο Montalbano, στα μυθιστορήματα του Mankel και του Camilier). Ο ρόλος του τιμωρού των αδικιών πηγαίνει στα αουτσάιντερ και στους λούμπεν μπάτσους του Fred Vargas, του Lehane (που χρησιμοποιούν όλα τα μέσα), ή στον ηθικολόγο C.W.Sughrue του James Crumley. Η μοναδική διέξοδος σε αυτή την ηθικολόγο οικειοποίηση θα ήταν, για το κοινωνικό εξεγερμένο, να συνδεθεί με τα επαναστατικά κινήματα (μεταμόρφωση που ενσάρκωσαν παλιότερα οι Πάντσο Βίλα και Εμιλιάνο Ζαπάτα στην αγροτική εκδοχή, και οι Κάμο, Βίκτορ Σερζ και Μαξ Χέλτς στην αστική). Η μελέτη του Χομπσμπάουν σταματάει λίγο πριν αυτό το πέρασμα από τον αγροτικό στον αστικό κόσμο, παρόλο που κάποιες εποποιίες, όπως εκείνη του Fransisco Sabaté Llopart και της αντάρτικης ομάδας του στα μεταπολεμικά χρόνια στη Βαρκελώνη, ξεπερνούν το θέμα του.

Η δουλειά του Μάικ Ντέιβις για τους Ήρωες της Κόλασης εμφανίζεται λοιπόν σαν ένα προσχέδιο αυτής της μετάλλαξης, ανάμεσα σε ένα αγροτικό και σε ένα αστικό χιλιασμό.

Απομένει να δούμε ποιο μυστικισμό μπόρεσε η ζούγκλα των πόλεων να εμπνεύσει σε αυτούς τους Ήρωες της Κόλασης, μερικούς από τους οποίους δείχνει να τους κατέχει μια νέα Αποκάλυψη.

II.

Ο ληστής των πόλεων μπαλαντζάρει ανάμεσα στους κοινούς κακοποιούς (ακόμα και σε μαφιόζους ή περιστασιακούς βοηθητικούς της κυρίαρχης τάξης), και σε αγωνιστές η κοινωνική εξέγερση των οποίων μεταφράζεται σε πολιτική στράτευση. Αυτή η μεταμόρφωση είναι πιο πιθανή στο πλαίσιο εθνικοαπελευθερωτικών ή αντιδικτατορικών αγώνων. Μυθικός ήρωας των μπολσεβίκικων απαλλοτριώσεων στην αρχή του 20ου αιώνα, ο Σεμένο Αρζάκοβιτς Τερ-Πετροσιάν, ο επονομαζόμενος «Κάμο» (5) ξεχωρίζει έτσι από τους περισσότερους βομβιστές που περιγράφει ο Μάικ Ντέιβις, των οποίων η δράση συνιστούσε συχνά μια άμεση απάντηση σε μια αδικία, τη συμβολικά έκφραση μιας εξέγερσης χωρίς στρατηγικό όραμα. Οι θεαματικές ενέργειες του Κάμο βάζουν αντίθετα τη κοινωνική βία στην υπηρεσία ενός πολιτικού σχεδίου διαρκείας. Ιδιαίτερες περιστάσεις μπόρεσαν επίσης να γεννήσουν περιπτώσεις μετάλλαξης, με περάσματα από το κοινό έγκλημα στην ανατρεπτική δράση (μια πασίγνωστη περίπτωση είναι εκείνη του Αλί Λα Πουέντ, διαβόητου νταβατζή στη κάσμπα του Αλγερίου που έγινε αγωνιστής του αλγερίνικου ΕΑΜ), και που έκανε στη συνέχεια την αντίστροφη διαδρομή (όπως μερικοί κακοποιοί που έγιναν αντιστασιακοί κατά τη γερμανική κατοχή, για να επιστρέψουν κατά την Απελευθέρωση στις κομπίνες και στη μαύρη αγορά).

Εκείνο που κάνει την επαναστατική βία να διακρίνεται από την επαναστατημένη εγκληματικότητα είναι η αλλαγή προοπτικής και χρονικότητας. Υιοθετώντας μια στρατηγική προσέγγιση αποκτά νέα κριτήρια αποτελεσματικότητας και καταλληλότητας. Δεν αντλεί πια τη νομιμότητά της μόνον από την αφοσίωση στη συμμορία, στη σόι, ή στη συνωμοτική ομάδα, αλλά από τη σχέση της με μια κοινωνική κοινότητα στο γίγνεσθαί της. Το κριτήριο αξιολόγησης των μέσων σε συνάρτηση με ένα σκοπό, γίνεται τότε άρρηκτα ηθικό και πολιτικό. Έτσι, ο Μαρξ και ο Ένγκελς δήλωναν άνευ όρων αλληλέγγυοι προς τους Ιρλανδούς Fenians, αλλά δεν παρέλειπαν να χαρακτηρίσουν «ηλίθια υπόθεση» την απόπειρα ενάντια στη φυλακή του Clarkenwell που άφησε έξι νεκρούς αμάχους, εκατόν είκοσι τραυματίες , και κατάστρεψε πολλά γειτονικά σπίτια. Η αποδοκιμασία τους βασιζόταν στο γεγονός ότι μια τέτοια επιχείρηση υπονόμευε την απαραίτητη αλληλεγγύη των βρετανών εργαζομένων προς την ιρλανδική εθνική υπόθεση. Σε αυτή την άρνηση μιας βίας που χτυπάει στα τυφλά τους ίδιους τους καταπιεσμένους αντί να τους ενώνει, η πολιτική και η ηθική συμπίπτουν απόλυτα.

Στο «Τι Να Κάνουμε;», ο Λένιν διαπιστώνει μια παράδοξη συμμετρία ανάμεσα στον «οικονομισμό» και στη «τρομοκρατία» που «υποκλίνονται μπροστά στους δυο αντίθετους πόλους» της ταξικής πάλης στις αυθόρμητες μορφές της: «οι οικονομιστές, μπροστά στον αυθορμητισμό του «καθαρού εργατικού κινήματος», και οι τρομοκράτες μπροστά στον αυθορμητισμό της πιο φλογερής αγανάκτησης των διανοουμένων που δεν ξέρουν ή δεν μπορούν να συνδέσουν την επαναστατική δουλειά με το εργατικό κίνημα (6). «Οι μεν ρίχνονται στην αναζήτηση τεχνητών διεγερτικών», οι δε περιορίζονται σε υποτιθέμενες συγκεκριμένες διεκδικήσεις», αλλά αμφότεροι υποτιμούν το επαναστατικό δυναμικό της μαζικής δράσης και το ρόλο της πολιτικής οργάνωσης. Αυτή η τρομοκρατία, που είχε επικριθεί το 1902 ως δίδυμη του οικονομισμού, εγγραφόταν στη παράδοση των ρωσικών λαϊκίστικων κινημάτων, όπως η Θέληση του Λαού, που φαντάζονταν πως θα ξεμπέρδευαν με τη καταπίεση μέσα από την ατομική απόπειρα, αποκεφαλίζοντας την τάδε κυβέρνηση ή το δείνα γενικό επιτελείο.

Ο Λένιν είπε όμως, την επαύριον της επανάστασης που ηττήθηκε το 1905, κάτι άλλο σχετικά με τη τρομοκρατία σαν έκφραση κοινωνικής απελπισίας. Σε αυτή τη περίπτωση επρόκειτο για ένα λαθεμένο πολιτικό προσανατολισμό στον οποίο θυσιάστηκαν πολλοί αγωνιστές αποπροσανατολισμένοι από την υποχώρηση του κινήματος. Αυτό που όριζαν με την ίδια λέξη της τρομοκρατίας κάλυπτε τότε διάσπαρτες εκδηλώσεις αντίστασης, σαμποτάζ, λαϊκού θράσους, από τις οποίες οι επαναστάτες θα έπρεπε να εμπνευστούν υπό τον όρο ότι, για να είναι τα πράγματα πιο ξεκάθαρα, θα τους έδιναν ένα ιδιαίτερο όνομα: «η παλιά ρωσική τρομοκρατία ήταν υπόθεση διανοούμενων συνωμοτών. Σήμερα, η πάλη των παρτιζάνων διεξάγεται, κατά κανόνα, από εργάτες αγωνιστές ή απλώς από ανέργους». (7)

Την ώρα που η υποτιμητική λέξη τρομοκρατία γίνεται κάτι που περιλαμβάνει τα πάντα, και χρησιμεύει για να ακυρώνει κάθε μορφή αντίστασης ή ανυποταγής στη τάξη πραγμάτων, αυτό το μέλημα να ξεχωρίζουμε τις μορφές και τις κοινωνικές σημασίες της βίας αποκτά μεγάλη επικαιρότητα. Η «ατομική τρομοκρατία», σε ρήξη με την οποία ο Λένιν καθόριζε το μπολσεβίκικο σχέδιο που γεννιόταν, αποσκοπούσε στη μειοψηφική ατομική βία, που θεωρεί ότι πυροδοτεί π.χ. με το καλό παράδειγμα τον αυθορμητισμό των ανοργάνωτων μαζών έξω από κάθε στοιχειωδώς επεξεργασμένη στρατηγική προοπτική.

III.

Η κλασική μαρξιστική λογοτεχνία δεν αρνείται λοιπόν να δεχτεί τη βία, που απορρέει αναπόφευκτα από τη κυριαρχία και τη καταπίεση. Επιδιώκει να της δώσει νόημα και να ελέγξει τη χρήση σε συνάρτηση με συγκεκριμένες καταστάσεις. Έτσι, ο Λένιν έφτυσε αίμα

για να δικαιολογήσει τις ένοπλες απαλλοτριώσεις (μεταξύ των οποίων και τη θρυλική επίθεση κατά τράπεζας στη Τιφλίδα το 1907) ενώπιον των οργάνων της Δεύτερης Διεθνούς, που ήταν διαποτισμένα από κοινοβουλευτικό λεγκαλισμό και ελάχιστα διατεθειμένα να κατανοήσουν τις επιταγές της παράνομης πάλης κάτω από ένα δεσποτικό καθεστώς.

Η γκάμα της επαναστατικής βίας εξειδικεύεται λοιπόν ανάλογα με τις περιστάσεις, από το μηχανισμό επιμελητείας και αυτοάμυνας του κόμματος, μέχρι την αντικατασκοπεία και την ένοπλη αντίσταση ενάντια σε μια ξένη κατοχή (στη Γαλλία ή στην Ελλάδα κατά το Δεύτερο πόλεμο, στη Παλαιστίνη της Κατοχής των εδαφών), περνώντας από τις εργατικές πολιτοφυλακές (εκείνες του Max Hoeltz στο Ρουρ το 1920-21, του Schutzbund της Βιέννης στη δεκαετία του 1930, της Καταλονίας), και την αγροτική αυτοάμυνα (των Zapatistas στη Τσιάπας) ή την εργατική αυτοάμυνα (των ανθρακωρύχων της Αστούριας το 1934). Σε σύγκριση με αυτές τις αναπτυγμένες μορφές της ταξικής πάλης, η ατομική τρομοκρατία των Ηρώων της Κόλασης εμφανίζεται σαν μια πρωτόγονη και εμβρυακή μορφή, χαρακτηριστική των μεταβατικών εποχών, που συχνά ακολουθεί μείζονες ήττες των κινημάτων χειραφέτησης και την υιοθέτηση νομοθεσιών έκτακτης ανάγκης. Αυτό συνέβη στη Γαλλία μετά από τη συντριβή της Κομμούνας του Παρισιού, στη Ρωσία μετά την αποτυχία της Επανάστασης του 1905, με την επιστροφή της μυστικιστικής φλόγας στις γραμμές των ίδιων των μπολσεβίκων, ή επίσης στην Ισπανία μετά από τη νίκη του φρανκισμού, στην Ιταλία στη διάρκεια των μολυβένιων χρόνων, ως επακόλουθο της υποχώρησης του έρποντα Μάη της δεκαετίας του 1970.

Ο κοινωνικός ληστοσυμμοριτισμός που αναλύθηκε από τον Χομπσμπάουν γεννούσε κοινοτικές ομάδες (τους Χάϊντουκ, τους κανγκασέϊρος) που συνδέονταν με κώδικες τιμής, ηθικούς όρκους, ακόμα και με μια συλλογική μυστικοπάθεια και μια κωδικοποιημένη γλώσσα (αργκό, διάλεκτο), με μυητικές τελετουργίες ταύτισης και καθαγιασμού. Η επαναστατική πάλη χαρακτηρίζεται αλλιώς, με το σχηματισμό εγκόσμιων ενώσεων ή πολιτικών (κομμάτων), συσπειρωμένων γύρω από ένα κοινό σχέδιο, και που επιδιώκουν μάλλον να συνδεθούν οργανικά με τα χειραφετητικά κινήματα παρά να ξεχωρίσουν από αυτά. Η εξέλιξη από τις μυστικές εταιρίες, όπως η Καρμπονερία ή η εταιρία των Εποχών του Μπλανκί, μέχρι το σύγχρονο κόμμα, είναι παράλληλη προς εκείνη που πηγαίνει από την ατομική τρομοκρατία στη βία που ρυθμίζεται από τη στρατηγική.

IV.

Στις δεκαετίες 1960 και 1970, η αντάρτικη εστία που συμβόλιζε η εικόνα του Τσε και που εκλαϊκεύτηκε από τη μυθοποιημένη ιστορία της κουβανέζικης Επανάστασης, δημιούργησε

σχολή. Θεωρούσαν ότι η παραδειγματική και αποφασιστική μειοψηφική δράση ξύπναγε το εργατικό κίνημα που ήταν αποτελματωμένο μέσα στη κοινοβουλευτική ρουτίνα και το χαλιναγωγούσαν τα σοβιετικά ή κινέζικα γραφειοκρατικά κρατικά συμφέροντα. Είδαμε να ανθίζουν, στη Λατινική Αμερική τα αγροτικά αντάρτικα (Γουατεμάλα, Κολομβία) (8), ή των πόλεων (Αργεντινή, Ουρουγουάη). Χάρη σε μια ηλικιακή μεταδοτικότητα, στο πλαίσιο κοινωνικών μεταλλαγών (μαζικοποίηση της σπουδάζουσας νεολαίας), μετασχηματισμών των πόλεων, επιταχυνόμενων τεχνολογικών νεωτερισμών, το φαινόμενο είχε μια απήχηση στην Ευρώπη, στην Ιαπωνία, ή στη Βόρεια Αμερική.

Τότε εμφανίστηκαν ομάδες όπως η Φράξια Κόκκινος Στρατός στη Γερμανία, το MIL στην Ισπανία, ή οι Weathermen στις Ηνωμένες Πολιτείες (9). Η νέα ριζοσπαστική αριστερά γκεβαρικής, τροτσκιστικής ή μαοϊκής έμπνευσης (ειδικά στην Ιταλία, στη Γαλλία, στην Ιαπωνία) προσπάθησε να γονιμοποιήσει τη μαρξιστική επαναστατική κληρονομιά εμπνεόμενη από τους νέους ανέμους που φύσαγαν από τη Λατινική Αμερική ή τη Πολιτιστική Επανάσταση. Η πρακτική τους της βίας παρέμεινε πάντως στις περισσότερες περιπτώσεις παροδική και ειρωνική. Όταν τέθηκε το ζήτημα του περάσματος στα όπλα και στη πράξη της θανάτωσης, η Προλεταριακή Αριστερά στη Γαλλία αρνήθηκε να το κάνει κατά την απαγωγή ενός στελέχους της Ρενώ ως απάντησης στη δολοφονία του Πιερ Οβερνέ. Το MIL θεωρούσε ότι ήταν μια ομάδα υποστήριξης στο εργατικό κίνημα της Βαρκελώνης που μαχόταν ενάντια στη δικτατορία (10). Και στις δυο περιπτώσεις, η εμπειρία του ορίου οδήγησε στην αυτοδιάλυση της Π.Α. και του MIL το 1973. Οι Weathermen πήραν το 1976 «την ενσυνείδητη απόφαση να μην γίνουν δολοφόνοι». Αντίθετα, με την εκτέλεση του Χανς-Μάρτιν Σλέγιερ, ηγέτη της γερμανικής εργοδοσίας, η RAF (Φράξια Κόκκινος Στρατός, πιο γνωστή ως «συμμορία Μπάαντερ-Μαινχοφ) διάβηκε το Ρουβίκωνα. Από εκεί και πέρα δεν υπήρχε πια δυνατότητα να κάνει πίσω. Το καθήκον της αφοσίωσης στους φυλακισμένους και στους νεκρούς έβαλε σε κίνηση τη σπείρα της αυτό-διαιώνισης της συνωμοτικής οργάνωσης πέρα από αλλαγές συγκυρίας. Η αυτοδιάλυση της RAF και των ιταλικών Ερυθρών Ταξιαρχιών δεν συνέβη τυπικά παρά στο τέλος της δεκαετίας του 1990, μέσα σε ένα κόσμο γεωπολιτικά βαθιά αλλαγμένο. Σύμφωνα με την ανακοίνωση που έβγαλαν αυτοί που απέμεναν από τους ηγέτες της RAF, ο πόλεμός τους είχε τελειώσει: «Το αντάρτικο πόλεων με τη μορφή που του έδωσε η RAF ανήκει εφεξής στην ιστορία» (11).

Όταν η βία αυτονομείται και αποκόπτεται από ένα συλλογικό σχέδιο αυτό-χειραφέτησης για να περιοριστεί σε μια βία για τον εαυτό της, σε ένα μυστικισμό της παραδειγματικής (ή της συμβολικής) βία, σε ένα φετιχισμό της γυμνής βίας, η ηθική και η πολιτική δεν συναντιούνται πια. Σύμφωνα με τα δικά της (αυτό)κριτικά κείμενα, η δράση της RAF έτεινε λοιπόν να περιοριστεί στο ζήτημα των φυλακισμένων, η απελευθέρωση των οποίων γινόταν

κατηγορική προσταγή και ένας αυτοσκοπός, ενώ οι αρχικοί στόχοι του κινήματος σιγά σιγά εξαφανίζονταν από τον ορίζοντα των προσδοκιών. Ορισμένοι έφτασαν τότε να αναφέρουν μέχρι και ένα «ένοπλο υπαρξισμό», βασισμένο πάνω στη πίστη στην ικανότητα της βίας να μεταβάλει και να εξαγνίζει τους παίκτες της, και θρεμμένο από το ιδεώδες ενός συγχωνευμένου υποκειμένου, ενωμένου στη ζωή και στο θάνατο από τις συνενοχές της παρανομίας και της παραβατικότητας. Όμως, η επαναστατική βία δεν είναι ένας τρόπος δράσης ανάμεσα σε άλλους: θέτει σε κίνηση ένα σκοτεινό κομμάτι παθών και ορμών για τις οποίες κανείς δεν είναι σίγουρος ότι μπορεί να διατηρήσει τον έλεγχό τους.

V.

Σε ένα πρόσφατο νέο δοκίμιο, που από κάποια άποψη προεκτείνει τους Ήρωες της Κόλασης, ο Μάικ Ντέιβις ανασυνθέτει τη γενεαλογία των αποπειρών αυτοκτονίας με παγιδευμένο αυτοκίνητο, που θεωρείται «η αεροπορία του φτωχού» (12). Οι πρόδρομοί της θα έφταναν μέχρι το κάρο με τη βόμβα, που ο ιταλός αναρχικός Μάριο Μπούντα έκανε να εκραγεί το Σεπτέμβριο του 1920 μπροστά στη τράπεζα Morgan (στη μέση της Γουόλ Στριτ) ως απάντηση στη σύλληψη των Σάκο και Βαντζέτι. Η τεχνική έκανε ένα νέο βήμα μπροστά με το γεμάτο εκρηκτικά καμιόνι που η ομάδα Stern άφησε το Γενάρη του 1947 μπροστά στο βρετανικό αστυνομικό τμήμα στη Χάιφα. Απολογισμός: 4 νεκροί και 140 τραυματίες. Η χρήση του παγιδευμένου οχήματος διαδόθηκε κατόπιν στην Σαϊγκόν το 1952, στο Αλγέρι το 1962, στη Σικελία. Ένα νέο άλμα έγινε με την απόπειρα της Χεζμπολάχ ενάντια στο στρατώνα των αμερικανών πεζοναυτών στη Βηρυτό το 1983, πριν γενικευτεί σήμερα, ειδικά στο Ιράκ.

Από εκείνη τη θεαματική ενέργεια και μετά, η τεχνική «τελειοποιήθηκε» ως απόπειρα καμικάζι με τη χρησιμοποίηση υποψηφίων να αυτοκτονήσουν. Η απήχηση της απόπειρας της Βηρυτού έγινε ακόμα μεγαλύτερη καθώς αυτή σήμαινε, σύμφωνα με το δημοσιογράφο Μπομπ Γούντγουωρντ, «την πιο συντριπτική γεωπολιτική ήττα κατά την προεδρία Ρέηγκαν» : «Το βάλαμε στα πόδια και φύγαμε από το Λίβανο βιαστικά». Για να γίνει αυτό αποδείχτηκαν αρκετές 12.000 λίβρες δυναμίτη και ένα κλεμμένο φορτηγό, διευκρίνιζε τότε ο χρονικογράφος των Τάιμς της Νέας Υόρκης. Για να εκδικηθεί για την ταπείνωση που υπέστη, ο Γουίλιαμ Κέιζι, τότε διευθυντής της CIA, είχε δηλώσει: «Θα λύσω το πρόβλημα όντας το ίδιο, ή και περισσότερο, αμείλικτος από τους τρομοκράτες στη χρησιμοποίηση του δικού τους όπλου, του παγιδευμένου αυτοκινήτου» (13).

Αυτή η κοινότοπη χρήση παγιδευμένου αυτοκινήτου ευνοείται από την ανάπτυξη τεχνολογιών καταστροφής προσιτών στον καθένα (η απόπειρα του 1993 ενάντια στο World

Trade Center δεν είχε κοστίσει παρά μόνο 3.615 δολάρια για τα εκρηκτικά και 65 δολάρια για το νοίκιασμα της καμιονέτας! (14)), και που γίνονται ακόμα πιο προσιτές καθώς η εμπορευματική απορρύθμιση πολλαπλασιάζει τους διαύλους του λαθρεμπορίου και του λαθρεμπορίου όπλων. Αυτή η διασπορά συμβάλει στο ξήλωμα του κρατικού μονοπωλίου της νόμιμης βίας. Παρόλο που αυτή η παραλλαγή της τρομοκρατίας είναι στενά συνυφασμένη από τον κυρίαρχο επικοινωνιακό λόγο με τον ισλαμικό φονταμενταλισμό του είδους Αλ Κάιντα, πολλές μελέτες δείχνουν ότι αυτό δεν ισχύει. Οι σκαπανείς των επιθέσεων αυτοκτονίας, οι Τίγρεις Ταμίλ της Σρι-Λάνκα, δεν ήταν μουσουλμάνοι: πρόκειται για ένα εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα ινδουιστικής καταγωγής και κοσμικής ιδεολογίας, που ευθύνεται για 76 από τις 315 επιθέσεις αυτοκτονίας που καταγράφηκαν ανάμεσα στο 1980 και στο 2003. (15)

Στον «ασυμετρικό πόλεμο» που θεωρητικοποίησαν οι στρατηγικοί εγκέφαλοι του Πενταγώνου, η επίθεση αυτοκτονίας παρουσιάζεται λοιπόν σαν το αποτρεπτικό όπλο του φτωχού, φυσική συνέπεια της ιδιωτικοποίησης της κρατικής βίας προς όφελος (πλουσιοπάραχο) των εταιριών μισθοφορικού έργου και ιδιωτικών υπηρεσιών ασφάλειας. Αν είναι αλήθεια, σύμφωνα με τη διατύπωση του Χέγκελ, ότι «το όπλο είναι η ουσία των μαχητών», μπορούμε να αναρωτηθούμε ποιανού μαχητή είναι ουσία, ο πιλότος βομβαρδιστικού ή ο εκτοξευτής πυραύλων κατά ανθρώπινων στόχων σμικρυμένων στις διαστάσεις εντόμων. Οι παράπλευρες συνέπειες των επιθέσεων με παγιδευμένο αυτοκίνητο εμφανίζονται ως το αντίγραφο σε μικρότερη κλίμακα των παράπλευρων συνεπειών των τυφλών βομβαρδισμών που προκαλούν περισσότερα θύματα μεταξύ των αμάχων παρά των στρατιωτικών, πράγμα που επιβεβαίωσαν για μια ακόμα φορά οι ισραηλινοί βομβαρδισμοί στο Λίβανο το καλοκαίρι του 2006. Η χρήση όπλων μαζικής καταστροφής καταργεί το αμοιβαίο ρίσκο του θανάτου που φρενάριζε ακόμα τη διαδικασία μετατροπής του πολέμου σε κοινότυπο γεγονός. Στις συρράξεις με άνισες δυνάμεις, οι νεκροί μετριούνται στη μια πλευρά στα δάχτυλα του χεριού, και στην άλλη με τη σέσουλα (όταν βέβαια κάνουν το κόπο να τους μετράνε).

Στον «ασυμετρικό πόλεμο» που θεωρητικοποίησαν οι στρατηγικοί εγκέφαλοι του Πενταγώνου, η επίθεση αυτοκτονίας παρουσιάζεται λοιπόν σαν το αποτρεπτικό όπλο του φτωχού, φυσική συνέπεια της ιδιωτικοποίησης της κρατικής βίας προς όφελος (πλουσιοπάραχο) των εταιριών μισθοφορικού έργου και ιδιωτικών υπηρεσιών ασφάλειας. Αν είναι αλήθεια, σύμφωνα με τη διατύπωση του Χέγκελ, ότι «το όπλο είναι η ουσία των μαχητών», μπορούμε να αναρωτηθούμε ποιανού μαχητή είναι ουσία, ο πιλότος βομβαρδιστικού ή ο εκτοξευτής πυραύλων κατά ανθρώπινων στόχων σμικρυμένων στις διαστάσεις εντόμων. Οι παράπλευρες συνέπειες των επιθέσεων με παγιδευμένο αυτοκίνητο

εμφανίζονται ως το αντίγραφο σε μικρότερη κλίμακα των παράπλευρων συνεπειών των τυφλών βομβαρδισμών που προκαλούν περισσότερα θύματα μεταξύ των αμάχων παρά των στρατιωτικών, πράγμα που επιβεβαίωσαν για μια ακόμα φορά οι ισραηλινοί βομβαρδισμοί στο Λίβανο το καλοκαίρι του 2006. Η χρήση όπλων μαζικής καταστροφής καταργεί το αμοιβαίο ρίσκο του θανάτου που φρενάριζε ακόμα τη διαδικασία μετατροπής του πολέμου σε κοινότυπο γεγονός. Στις συρράξεις με άνισες δυνάμεις, οι νεκροί μετριούνται στη μια πλευρά στα δάχτυλα του χεριού, και στην άλλη με τη σέσουλα (όταν βέβαια κάνουν το κόπο να τους μετράνε).

Ο καμικάζι ο ζωσμένος με δυναμίτη ή εκείνος που ρίχνεται στο πλήθος μιας αγοράς στο τιμόνι μιας κινούμενης βόμβας, μοιάζει σαν δυο σταγόνες νερό με το πιλότο βομβαρδιστικού, για τον οποίο ο Βάλτερ Μπένιαμιν έγραφε το 1933, πολύ πριν τα χτυπήματα στη Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι, ή τους βομβαρδισμούς της Βαγδάτης και της Βηρυτού: «Ο απλός ρίπτης βομβών που, μέσα στη μοναξιά των αιθέρων του, είναι μόνος με τον εαυτό και με το θεό του, έχει μιαν εξουσιοδότηση του βαρέως ασθενούντος ανωτέρου αρχηγού του, του Κράτους, και εκεί όπου εκείνο βάζει την υπογραφή του, το χορτάρι δεν ξαναφυτρώνει πια». Οι καμικάζι των Δίδυμων Πύργων του Μανχάταν ήταν, και αυτοί, μέσα στη μοναξιά των αιθέρων, μόνοι με το θεό τους. Ακριβώς όπως εκείνοι που παίρνουν τις αποφάσεις στο Πεντάγωνο, αδιαφορούσαν και αυτοί για τις παράπλευρες απώλειες των πράξεών τους, όπως εκείνοι έβαζαν στο ίδιο σακί τον αμερικάνικο λαό, τη κυβέρνησή του και τους ηγέτες της. Η ουσία αυτών των μαχητών γίνεται λοιπόν τόσο προβληματική όσο εκείνη του «απλού ρίπτη βόμβας», με μόνη διαφορά ότι ο τελευταίος περιόρισε το ρίσκο θανάτου σε ένα απίθανο ατύχημα, ενώ ο καμικάζι το επωμίζεται με βεβαιότητα. Να εξηγείς αυτή τη θυσία μόνο με το φανατισμό είναι πολύ εύκολο. Η πίστη δεν εξηγεί τίποτα. Είναι μάλλον αυτήν που θα έπρεπε να εξηγήσουμε.

Αυτή η εξέλιξη θέτει πολύ έντονα το πρόβλημα της συνοχής ανάμεσα στο στόχο των χειραφετητικών πολιτικών και στη προσφυγή σε μέσα που τρομοκρατούν εκείνους ακριβώς την υπόθεση των οποίων καμωνόμαστε ότι υπερασπιζόμαστε. Από μια ταξική σκοπιά, κάθε πράξη που συσπειρώνει μιαν αντίπαλη κοινότητα γύρω από ένα κοινό φόβο, αντί να ενθαρρύνει τις κοινωνικές (ταξικές) διαφοροποιήσεις, φέρνει το αντίθετο από το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ο Μάικ Ντέιβις θυμίζει σχετικά τις αρνητικές πολιτικές συνέπειες μερικών τυφλών επιθέσεων του ιρλανδικού IRA στην αρχή της δεκαετίας του 1970 –ανάμεσά τους και η «Bloody Friday» (Ματωβαμένη Παρασκευή) του Ιουλίου 1972- που πρόσφεραν πρόσχημα στο βρετανικό στρατό για την επιχείρηση Motorman. Επίσης, ορισμένες απόπειρες της ΕΤΑ, όπως εκείνη σε ένα σούπερ μάρκετ της Βαρκελώνης, οδήγησαν σε αυτοκριτικές και δημόσιες συγγνώμες προς τα θύματα. Στην εποχή του βιετναμέζικου απελευθερωτικού αγώνα και της

γκεβαρικής εποποιίας, η επαναστατική βία μπορούσε να φανεί αθώα και μονομερώς χειραφετητική, ακόμα και ανομολόγητα λυτρωτική. Έγινε προβληματική από τη στιγμή που το σύνορο ανάμεσα στη πολιτική και στην εγκληματική βία άρχισε να γίνεται όλο και πιο πορώδες. Ουσία ποιανού μαχητή είναι η επίθεση αυτοκτονίας και ποιά ανθρωπότητα αυτή προοιωνίζεται; Ο Σαρτρ θα μπορούσε σήμερα να γράψει χωρίς να τρέμει ότι «ο αποικισμένος θεραπεύεται από τη νεύρωση διώχνοντας τον αποικιοκράτη με τα όπλα» ή, παραφράζοντας τον Χέγκελ, ότι «το όπλο του μαχητή, είναι ο ανθρωπισμός του» (16);

VI.

Τα όρια, για τα οποία νοιάζονταν άλλοτε οι Ήρωες της Κόλασης, υποχώρησαν κάτω από τα χτυπήματα της παγκοσμιοποιημένης βίας. Η θεμιτή βία του καταπιεσμένου δεν μπορεί πια να αντιμετωπίζεται ανεξέλεγκτα ως η μαμή μιας ιστορίας που παίρνει το μονόδρομο προς την ανάδειξη ενός καλύτερου κόσμου. Οι παρατηρητές υπογραμμίζουν την εξέλιξη του επονομαζόμενου τρομοκρατικού είδους επίθεσης, από τις στοχευμένες απόπειρες κατά συμβόλων ή θεσμών της εξουσίας (στρατιωτικά κτίρια, κρατικοί θεσμοί) στις τυφλές επιθέσεις ενάντια σε αμάχους (17). Αυτή η τάση είναι λογική φυσική συνέπεια των ασυμετρικών πολέμων όπου τα όπλα μαζικής καταστροφής πλήττουν στη πλειοψηφία τους αμάχους. Οι απώλειες αμάχων, που αντιπροσώπευαν στην αρχή του 20ου αιώνα 10% των ανθρώπινων απωλειών ενός πολέμου (έναντι 90% των πολεμιστών), αποτελούν πια το 90% έναντι του 10%: η αναλογία αντιστράφηκε. Ο περί «ηθικού πολέμου» λόγος, στον οποίο ο Άξων του Καλού υποτίθεται ότι αντιπαρατίθεται στον Άξονα του Κακού, τείνει όντως να δικαιολογήσει αυτή την εξάλειψη της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ αμάχων και στρατιωτικών (18).

Ο Ετιέν Μπαλιμπάρ προβληματίζεται σήμερα για την απουσία μιας ανθρωπολογίας της βίας που θα είχε εμποδίσει την κριτική μαρξιστικής έμπνευσης να εμβαθύνει τη τραγική σχέση πολιτικής και βίας. Σύμφωνα με αυτόν, η προτεραιότητα που δόθηκε στην εκμετάλλευση ως κύρια μορφή της κυριαρχίας, μια έμμεση ανθρωπολογική αισιοδοξία, και μια μεταφυσική του νοήματος της ιστορίας, εμπόδισαν την ανάπτυξη προβληματισμού πάνω στο «ρόλο της βίας στην ιστορία». Διακρίνει μια έρπουσα ένταση στο Μαρξ, ανάμεσα στη βία ως απαραίτητη διαλεκτική στιγμή, και στη βία ως το ανυπολόγιστο που δίνει το τραγικό του νόημα στη πολιτική των νεωτερικών. Αυτές οι δυο προσεγγίσεις θα καθόριζαν την αμφισημία των θέσεων της Αθλιότητας της Φιλοσοφίας, σύμφωνα με τις οποίες «η ιστορία προχωράει από τη λάθος μεριά», διατύπωση που θα μπορούσε να δικαιολογήσει κάποια αναγκαία σωτήρια οδύνη, καθώς και το άγγελμα ενός σεναρίου καταστροφής που είναι ίσως πολύ αργά για να εξορκιστεί.

Βρίσκουμε στους σκαπανείς της κοινωνικής χειραφέτησης διάφορες προσεγγίσεις της βίας: μια βία που μπορούμε να κατανοήσουμε, αν όχι να συγχωρήσουμε, εξαιτίας των κοινωνικών δεινών. Μια δικαιολογημένη βία, αντίστασης στη καταπίεση. Μια βία συστατική μιας συνειδητοποίησης που θα συνέβαλε στη μεταβολή του καταπιεσμένου-αντικείμενο σε ενεργό φορέα της αυτό-χειραφέτησής του. Αυτή η τελευταία θεωρείται ότι αντλεί τη νομιμότητά της από τους ιστορικούς της σκοπούς, σύμφωνα με μια βολική διαλεκτική του καλού και του κακού. Χωρίς καθορισμένα όρια, χωρίς υπερβατικό απαγορευτικό ούτε και ενύπαρκτη ρύθμιση, οδηγείται τότε στην υπερβολή και στις ακρότητες. Έχοντας συνείδηση του κινδύνου, ο Χέρμπερτ Μαρκούζε όριζε επιτακτικά οι δράσεις που γίνονται στο όνομα της επανάστασης να μην αντιβαίνουν ποτέ τους σκοπούς της (19). Όμως, αυτοί οι ίδιοι οι σκοποί είναι ενύπαρκτοι στο ιστορικό γίγνεσθαι. Δεν υπάρχει λοιπόν άλλη διέξοδος σε αυτό το φαύλο κύκλο της ενύπαρξης, παρά το τραγικό στοίχημα, που είναι σύμφυτο στην εγκόσμια πολιτική.

Ο πειρασμός της μη-βίας, που αντιμετωπίζεται όχι ως περιστασιακή πρακτική, αλλά αναγορεύεται σε αρχή δεν προσφέρει πράγματι, καμιά λύση (20). Πώς να αφοπλίσουμε τους κυρίαρχους, και πώς να εξολοθρεύσουμε τους εξολοθρευτές; Σίγουρα, υπάρχουν βαθμοί βίας, αλλά σε ένα κόσμο που ρημάζεται καθημερινά από τις δομικές κοινωνικές και φυσικές βιαιότητες, ο μηδενικός βαθμός δεν υπάρχει. Θα ήταν λοιπόν αυταπάτη να παραιτηθούμε μονομερώς από τη θεμιτή βία ενάντια σε έναν υπερβίαιο κόσμο. Όμως, έχει σημασία να στοχαστούμε μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο πάνω σε μια ηθική της πολιτικής, ικανή να συμβάλει σε μια ελεγχόμενη κουλτούρα της βίας. Αν δεν συνδεόταν στενά με μια αναδιατύπωση των στρατηγικών διακυβεύσεων στην εποχή της ένοπλης παγκοσμιοποίησης, ένας τέτοιος στοχασμός θα ήταν καταδικασμένος να γυρίζει στο κενό μέσα στις απορίες μιας εκτός του χρόνου ηθικολογίας.

VII.

Ακολουθώντας τον Σορέλ, ο Βάλτερ Μπένιαμιν διέκρινε, για να ξεπεράσει το δίλημμα νομιμότητα/παρανομία, μια «θεία βία» δημιουργό ενός νέου δικαίου, μόνη ικανή να σπάσει το μοιραίο κύκλο της συντηρητικής «μυθικής βίας» στην υπηρεσία των εξουσιαστών. Αυτή η κρατική βία ασκείται σήμερα με τα όπλα μαζικής καταστροφής, με τις καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που γίνονται όλο και πιο κοινότυπες, με τις εκτελέσεις και τις «εξωδικαστικές» κρατήσεις, με την επίσημη αποκατάσταση των προληπτικών βασανιστηρίων ως φυσική συνέπεια του «προληπτικού πολέμου». Η παραβίαση από τους εξουσιαστές των φραγμάτων του δικαίου δεν μπορεί να μείνει χωρίς συνέπειες για τους τρόπους δράσης των εξουσιαζόμενων που πιάνονται στα γρανάζια της λογικής του

υφιστάμενου.

Σε αυτές τις σκοτεινές μάχες, παικτών και πρακτόρων (διπλών ή πολλαπλών), στο μυστικό κόσμο τους, γίνεται δύσκολο να ξέρουμε ποιος είναι ποιος, ποιος χειραγωγεί ποιον (βλέπε το μυθιστόρημα Romanzo Criminale για τα ιταλικά μολυβένια χρόνια). Οι «τρομοκράτες» της νέας γενιάς, κυνηγημένοι από τις αμερικάνικες υπηρεσίες, είναι μερικές φορές (συχνά;) διπλωματούχοι των σχολών αντιτρομοκρατικής τρομοκρατίας που δημιουργήθηκαν στη δεκαετία του 1980 από τη CIA ή τις πακιστανικές μυστικές υπηρεσίες, για να εκπαιδεύσουν τους μουτζαχιντίν ενάντια στη ρωσική κατοχή του Αφγανιστάν. Τα δισεκατομμύρια δολάρια που ρίχτηκαν τότε από την Ουάσιγκτον και τους Σαουδάραβες ηγέτες στο Αφγανιστάν, τα εκρηκτικά, οι πυροκροτητές, τα βαρέα όπλα, που δόθηκαν στις ριζοσπαστικές ισλαμιστικές ομάδες, συνιστούν «τη μεγαλύτερη μεταβίβαση τρομοκρατικών τεχνολογιών της ιστορίας». Αυτές οι ομάδες δεν χρειάζονταν λοιπόν να «μαθητεύσουν επί μακρόν στους Χεζμπολάχ για να μάθουν να χρησιμοποιούν παγιδευμένα αυτοκίνητα, μια και μπορούσαν να αποκτήσουν δίπλωμα αστικού σαμποτάζ από τη CIA στις επαρχίες στα πακιστανικά σύνορα» (21).

Όπως το συνόψισε με φαρμακερό χιούμορ ο Arundhati Roy, ο Μπιν Λάντεν –και άλλες διασημότητες του δικτύου του- έχει τη διπλή «τιμή» να έχει δημιουργηθεί από τη CIA, και να είναι επικηρυγμένος από το FBI.

VIII.

Ο Mahmood Mamdani υπογραμμίζει την ιδιαίτερα σημερινή τάση να προσεγγίζεται με θεολογικούς όρους μια βία που τάχα θα ξέφευγε από την απατηλή λογική της προόδου: ξένη προς κάθε ορισμό και ιστορική παραλλαγή, θα άπλωνε τις ρίζες της στην αιώνια ροπή προς στο Κακό (το προπατορικό αμάρτημα;) και στην επιβίωση μιας κουλτούρας προγενέστερης της σύγχρονης εποχής(22). Ωστόσο, αυτή η επιστροφή του θρησκευτικού στοιχείου στη πολιτική, και άρα η ιεροποίηση του πολέμου, σε σταυροφορία ή ιερό πόλεμο, που εμφανίζεται στη ρεηγκανική ρητορική (ή σε εκείνη του Γκλυκσμάν στην φιλοσοφούσα εκδοχή της) του απόλυτα Καλού και Κακού

Ήδη από τη δεκαετία του 1980, ο αντιδραστικός Πατ Μπουχάναν προφήτευε με αγαλλίαση τον «προσεχή θρησκευτικό πόλεμο» και είναι υπό τον Μεναχέμ Μπέγκιν που προετοιμάστηκε ο βάρβαρος γάμος του κοσμικού σιωνισμού με τον θεολογικό σιωνισμό, ενώ υπό την κάλυψη του ψυχρού πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες ενθάρρυναν την ισλαμοποίηση των συμμάχων τους ενάντια στη Σοβιετική Ένωση και στον κοσμικό αραβικό εθνικισμό. Έτσι, ο αφγανικός Τζιχάντ (ιερός πόλεμος) ήταν, θυμίζει ο Mamdani, «ένας τζιχάντ των ΗΠΑ». Σε αυτούς τους

ιερούς πολέμους, δεν υπάρχει οίκτος: αφού δεν μπορεί να θεραπευτεί, το Κακό πρέπει να ξεριζωθεί. Αυτή η ιδεολογοποίηση του πολέμου συμβαδίζει με τη παγκοσμιοποίηση της «βίας δίχως σύνορα» και με την ιδιωτικοποίηση της χρήσης της, μέσα από εταιρίες μισθοφορικών υπηρεσιών όπως είναι οι θεολογο-στρατιωτικοί μεντρεσέδες.

Αντί να είναι το επαναλαμβανόμενο προϊόν σκοτεινών και εκτός χρόνου δυνάμεων, οι ποικίλες σύγχρονες μορφές του τρόμου απορρέουν αντίθετα από μια ιστορικά καθορισμένη συγκεκριμένη πολιτική διαμόρφωση: «Αυτή η τρομοκρατία που ανησυχεί τις Ηνωμένες Πολιτείες, είναι αυτό που συμβαίνει όταν έχουν ηττηθεί η κομμουνιστική αριστερά και ο κοσμικός αντιαποικιακός εθνικισμός, την ώρα που τα προβλήματα που έχει δημιουργήσει η ιμπεριαλιστική κυριαρχία είναι πιο οξυμένα από ποτέ. Τότε το μίσος υποκαθιστά τις επαναστατικές ιδεολογίες, η ιδιωτικοποιημένη βία και η εκδίκηση τους εθνικοαπελευθερωτικούς πολέμους. Οι χιλιαστές υποψήφιοι μάρτυρες υποκαθιστούν τους οργανωμένους επαναστάτες. Όταν η λογική μονοπωλείται από τον ιμπεριαλισμό και καταστρέφονται οι επαναστατικές της μορφές, τότε επικρατεί ο παραλογισμός (23)». Αν και ο παραλογισμός έχει κι αυτός τους λόγους του, και η λογική που μονοπωλείται παραλογίζεται προεξοφλώντας τη δύναμή της: η βία του καταπιεσμένου πρέπει να επιδιώξει την υποστήριξη εκείνων που ισχυρίζεται ότι υπερασπίζεται την υπόθεση, ενώ η βία του καταπιεστή αρκείται να τους τρομοκρατεί μαζικά για να καταπνίξει κάθε διάθεση αντίστασης.

Είναι όταν η ήττα σβήνει τα φώτα και επικρατεί η απελπισία, που η ελεγχόμενη από το χειραφετητικό ορίζοντα βία πέφτει στην εγκληματικότητα, χωρίς άλλο στόχο ούτε σκοπό από την ίδια την άμεση δικιά της ικανοποίηση.

IX.

Τα δυο κείμενα του Μάικ Ντέιβις που συνοδεύουν εδώ τους «Ήρωες της Κόλασης», πραγματεύονται τη κοινωνική βία μέσα από διαφορετικό πρίσμα. Πρόκειται για τις τα γεγονότα του Λος Άντζελες το 1966-67 (24). Σαράντα χρόνια αργότερα, η υπενθύμισή τους επιτρέπει να αναδειχθούν μερικές ομοιότητες και αρκετές διαφορές με τις εξεγέρσεις των προαστίων το Νοέμβριο του 2005 στη Γαλλία. Η διήγηση του Μάικ Ντέιβις προϋποθέτει ότι οι Αμερικανοί αναγνώστες του γνωρίζουν το τραγικό προηγούμενο της εξέγερσης του μαύρου πληθυσμού του Watts, τον Αύγουστο του 1965 στο Λος Άντζελες. Οι εξεγερμένοι αυτής της συνοικίας-γκέτο, περικυκλωμένοι από χιλιάδες αστυνομικούς, είχαν βάλει τότε φωτιά και είχαν λεηλατήσει τα καταστήματα. Οι οδομαχίες είχαν κρατήσει πολλές μέρες, προκαλώντας, σύμφωνα με τους επίσημους απολογισμούς, 32 νεκρούς, από τους οποίους οι

27 ήταν μαύροι, πάνω από 800 τραυματίες και 3000 φυλακισμένους. Σε μια μπροσούρα που δημοσιεύτηκε στα αγγλικά τον ίδιο χρόνο, «Η παρακμή και η πτώση της εμπορευματικής θεαματικής οικονομίας», ο Γκι Ντεμπόρ ανάλυε αυτό που δεν αποκαλούσαμε ακόμα «μητροπολιτικές βιαιότητες» ως μια σύγκρουση τουλάχιστον τόσο κοινωνική όσο και φυλετική: «Δεν είναι πια η κρίση της κατάστασης των Μαύρων στην Αμερική, είναι η κρίση της κατάστασης της Αμερικής, που πρώτοι ανάδειξαν οι Μαύροι. Εδώ δεν είχαμε κάποια φυλετική σύγκρουση: οι Μαύροι δεν επιτέθηκαν στους Λευκούς που βρέθηκαν στο δρόμο τους, αλλά στους λευκούς αστυνομικούς» (25). Περνώντας από το Παρίσι τον Οκτώβριο του 1965, ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ είχε κι αυτός δηλώσει ότι «δεν ήταν φυλετικές, αλλά ταξικές ταραχές».

Η καταστασιακή (situationniste) ερμηνεία του γεγονότος ήταν εκείνη μιας «εξέγερσης ενάντια στο εμπόρευμα» και ενός «περάσματος από τη κατανάλωση στο κάψιμο»: «Η λεηλασία της συνοικίας Watts εκδήλωνε την πιο στοιχειώδη υλοποίηση της μπάσταρδης αρχής: στον καθένα ανάλογα με τις ψεύτικες ανάγκες του». Παρά τις διαφορές συνθηκών και εποχής, ορισμένα χαρακτηριστικά της εξέγερσης του Watts φέρνουν στο νου μερικές πτυχές της εξέγερσης των γαλλικών προαστίων που εξέπληξαν ή σοκάρισαν τους παρατηρητές. Ένας δημοσιογράφος της Herald Tribune διαπίστωνε το 1965: «Πριν, οι άνθρωποι ντρέπονταν να πουν πως ήταν από το Watts, το ψέλλιζαν. Τώρα, το φωνάζουν με περηφάνια». Υπήρξε στα γεγονότα του Νοεμβρίου 2005, κάτι από εκείνη την εξέγερση για την αξιοπρέπεια ενάντια στο στιγματισμό και τις διακρίσεις, με το 93 να παίζει, τηρουμένων των αναλογιών, το ρόλο του Wats (26).

«Η δίχως εμπορευματικό μέλλον νεολαία του Watts διάλεξε μιαν άλλη ποιότητα του παρόντος», έγραφε επίσης ο Ντεμπόρ. Υπήρχαν αναμφίβολα σε αυτή τη κατάληξη πολλές αυταπάτες. Σαράντα χρόνια αργότερα, μια νέα γενιά της δίχως μέλλον νεολαίας έβαλε, με τη σειρά της, φωτιά στις συνοικίες, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να λεηλατήσει για να ικανοποιήσει τις «ψεύτικες ανάγκες» της: στο μεταξύ, οι διακρίσεις στις πόλεις συγκέντρωσαν τα ελκυστικά εμπορεύματα του διαφημιστικού θεάματος στα χωρίς λαό κέντρα τους, που είχαν καταντήσει να είναι μια αντανάκλαση σαγηνευτικών βιτρινών και ένα μνημειώδες ιερό των κατεχουσών τάξεων. Ενώ οι νεαροί χίπηδες του 1966-67 υπερασπίζονταν το Sunset Strip ενάντια σε αυτή την εδαφική απαλλοτρίωση, οι πληθυσμοί που είχαν σπρωχθεί στις περιφερειακές ζώνες που είχαν εγκαταλειφθεί από τις δημόσιες υπηρεσίες και το εμπόριο, αντιλαμβάνονται από εδώ και πέρα τη πόλη ως ένα ξένο και εχθρικό φρούριο, όπου οι συμμορίες μπορούν να κάνουν εφόδους –νυχτερινές εισβολές ή επιδρομές- πριν να αναδιπλωθούν στις βάσεις στα εδάφη τους. Δεν εκπλήσσει ότι η απωθημένη κοινωνική βία σκάει τότε παίρνοντας οργισμένες και αυτοκαταστροφικές

μορφές ενάντια σε ό,τι αντιπροσωπεύει την υπολειμματική παρουσία του Κράτους και συνάμα ένα σύμβολο αποτυχίας (σχολικής ή κοινωνικής).

«Η δίχως εμπορευματικό μέλλον νεολαία του Watts διάλεξε μιαν άλλη ποιότητα του παρόντος», έγραφε επίσης ο Ντεμπόρ. Υπήρχαν αναμφίβολα σε αυτή τη κατάληξη πολλές αυταπάτες. Σαράντα χρόνια αργότερα, μια νέα γενιά της δίχως μέλλον νεολαίας έβαλε, με τη σειρά της, φωτιά στις συνοικίες, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να λεηλατήσει για να ικανοποιήσει τις «ψεύτικες ανάγκες» της: στο μεταξύ, οι διακρίσεις στις πόλεις συγκέντρωσαν τα ελκυστικά εμπορεύματα του διαφημιστικού θεάματος στα χωρίς λαό κέντρα τους, που είχαν καταντήσει να είναι μια αντανάκλαση σαγηνευτικών βιτρινών και ένα μνημειώδες ιερό των κατεχουσών τάξεων. Ενώ οι νεαροί χίπηδες του 1966-67 υπερασπίζονταν το Sunset Strip ενάντια σε αυτή την εδαφική απαλλοτρίωση, οι πληθυσμοί που είχαν σπρωχθεί στις περιφερειακές ζώνες που είχαν εγκαταλειφθεί από τις δημόσιες υπηρεσίες και το εμπόριο, αντιλαμβάνονται από εδώ και πέρα τη πόλη ως ένα ξένο και εχθρικό φρούριο, όπου οι συμμορίες μπορούν να κάνουν εφόδους –νυχτερινές εισβολές ή επιδρομές- πριν να αναδιπλωθούν στις βάσεις στα εδάφη τους. Δεν εκπλήσσει ότι η απωθημένη κοινωνική βία σκάει τότε παίρνοντας οργισμένες και αυτοκαταστροφικές μορφές ενάντια σε ό,τι αντιπροσωπεύει την υπολειμματική παρουσία του Κράτους και συνάμα ένα σύμβολο αποτυχίας (σχολικής ή κοινωνικής).

Η έξοδος από τις πόλεις που επιβλήθηκε από τα αλλεπάλληλα σχέδια κατάληψης της γης και την οικοδομική κερδοσκοπία, καταλήγουν έτσι σιγά-σιγά σε Πολιτείες χωρίς λαό, και σε πολίτες χωρίς Πολιτεία, σε μια περιοχή έτσι διαρρυθμισμένη ώστε να μην μπορεί να συμβεί κανένα γεγονός. Αυτό το διπλό διαζύγιο κάνει να είναι σήμερα σχεδόν αδιανόητη μια Κομμούνα, σαν κι αυτή που μετά από εκείνη του Παρισιού γνώρισαν άλλοτε η Πετρούπολη, η Βιέννη, το Αμβούργο, ή η Βαρκελώνη (27). Καταστρέφει το δημόσιο χώρο και, σύμφωνα με την ευχή του Λε Κορμπυζιέ, «καταργεί το δρόμο». Τότε, είναι στη τάξη –ή στην αταξία- πραγμάτων να στρέφεται η εξέγερση με απελπισία στον εαυτό της. Ανάμεσα στο Watts και στο Clichy ή στο Vaux-en-Velin, πολύ νερό κύλησε κάτω από τις γέφυρες.

Ο Λούθερ Κινγκ και ο Ντεμπόρ ίσως να υπερέβαλαν αποδίδοντας στους ξεσηκωμούς του Λος Άντζελες μια δεσπόζουσα ταξική αίσθηση. Είναι όμως γεγονός ότι η δυναμική τους εγγραφόταν σε μια στιγμή στην οποία ο Malcolm X περνούσε από τη θρησκευτική και κοινοτική εξέγερση στη ταξική πάλη, όπου η εμφάνιση του Black Power προετοιμαζόταν πίσω από τον αυθόρμητο ξεσηκωμό. Η σχέση ανάμεσα στην εξέγερση των γαλλικών προαστίων και σε ένα εργατικό κίνημα ζαλισμένο από είκοσι χρόνια ηττών απέναντι στη φιλελεύθερη αντιμεταρρύθμιση, είναι πολύ πιο προβληματική. Ενώ η βία των πόλεων της

δεκαετίας του 1960 ήταν ο αντίλαλος των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων στην Ινδοκίνα, στην Αφρική, στη Λατινική Αμερική, και μπορούσε να εκφραστεί στις συμβολικές μορφές του Τσε Γκεβάρα, του Λουμούμπα, του Αμίλκαρ Καμπράλ, οι Ήρωες της Κόλασης έχουν γίνει σήμερα κολασμένοι ήρωες, που ονομάζονται Μπιν Λάντεν ή Ζαρκάουϊ, και ο αγώνας των οποίων είναι παραπάνω από αμφίβολος.

X.

Στη Πολιτεία του Quarz, ο Μάικ Ντέιβις έδειχνε πώς, παρά τα βουνά του συσσωρευμένου πλούτου στο κέντρο της πόλης, το Λος Άντζελες εξακολουθούσε να κινδυνεύει από ένα εκρηκτικό μείγμα αγανάκτησης, φτώχειας, και περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Ήδη από τη δεκαετία του 1990, είχε χάσει πάνω από το ένα τρίτο των βιομηχανικών του θέσεων απασχόλησης και στο τέλος της δεκαετίας μετρούσε 260.000 αστέγους, 700.000 φτωχούς εργαζομένους που ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας, και 1.800.000 αγράμματους στη κομητεία. Δεν είναι πια μόνο μια πόλη, αλλά ένα εμπόρευμα που πρέπει να αξιοποιείται και να πουλιέται, ακριβώς όπως τα αμάξια ή τα τσιγάρα. Έχοντας προσφερθεί από τη δεκαετία του 1920 σε μια ισχυρή βιομηχανία του πολιτισμού (που ενέπνευσε στους εξόριστους της Σχολής της Φρανκφούρτης τη κριτική τους στη βιομηχανία του πολιτισμού), πειραματίστηκε πάνω στους τρόπους υποταγής μιας διανόησης υποδουλωμένης στις λογικές του κεφαλαίου. Οι κοινωνικές διακρίσεις αναπτύχθηκαν τόσο γρήγορα όσο και ο πληθυσμός, με τίμημα τη κατάρρευση της μεσαίας τάξης στο τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα.

Το κέντρο της πόλης, αποκομμένο από την περιαστική ζώνη, μεταβλήθηκε σε «μνημειώδες αρχιτεκτονικό ανάχωμα». Οι ιθαγενείς απωθήθηκαν σε μακρινές ζώνες εκτοπισμού και έγιναν αθέατοι (όπως στη Νέα Υόρκη υπό το δήμαρχο Τζιουλιάνι). Το φάσμα μιας εγκληματικής «underclass» αντικατέστησε τότε το παλιό φάντασμα του ερυθρού κινδύνου, για να δικαιολογήσει τις επιθέσεις στις δημόσιες και ατομικές ελευθερίες: «η επιδείνωση της κατάστασης των νεαρών Μαύρων στην αγορά εργασίας είναι ένας από τους κύριους λόγους που έκαναν να ανθήσει το εμπόριο ναρκωτικών και η νεανική εγκληματικότητα. Αλλά όχι μόνο. Η οικονομική εξαθλίωση των μαύρων εργαζομένων, συνέβαλε στη νεαροποίηση της φτώχειας στις εθνικές ομάδες της πόλης». Η πλανητική σταυροφορία ενάντια στη «τρομοκρατία» με τα χίλια πρόσωπα προσέφερε το πρόσχημα για να γίνει ένα ακόμα βήμα στη ποινικοποίηση αυτής της εξαθλίωσης: όπως τα «Κράτη αλήτες» τίθενται εκτός διεθνούς δικαίου, έτσι και η «αλητεία» εξορίζεται από τη κοινωνία.

Έτσι, η ίδια η ασφάλεια έγινε ένα εμπόρευμα που καταναλώνεται κατ’ιδίαν, σε συνάρτηση με το εισόδημα. Περισσότερο και από το αληθινό ποσοστό εγκληματικότητας, η κοινωνική

αντίληψη του κινδύνου έχει γίνει ο αφηνιασμένος κινητήρας της ασφαλίτικης κινητοποίησης, με συνέπεια τη καταστροφή και τη συρρίκνωση του ανοιχτού σε όλους δημόσιου χώρου, τον περιορισμό κάθε επαφής με τους απωθημένους «παρίες», τη μετατροπή των δημόσιων πάρκων σε διαμετακομιστικές ζώνες των αστέγων (όπως στο Τόκιο) (28). Γίναμε έτσι μάρτυρες μιας «μαζικής ιδιωτικοποίησης του δημόσιου χώρου και στην επιδότηση νέων φυλετικών γκέτο, που έγιναν κοινότυπα με την ελκυστική ονομασία των «αστικών χωριών», ενώ το κέντρο της πόλης γέμιζε με μουσεία και εμπορικά κέντρα η αρχιτεκτονική των οποίων εμπνεόταν από το Πανοπτικόν του Μπένθαμ.

Η αστυνομία του Λος Άντζελες, η περίφημη LAPD, που εκλαϊκεύτηκε από το νέο αστυνομικό μυθιστόρημα και τις τηλεοπτικές σειρές, μεταμορφώθηκε παράλληλα σε «τεχνοαστυνομία» εφοδιασμένη με ελικόπτερα για την εναέρια παρακολούθηση (ακούσαμε και στα παρισινά προάστια αυτό τον αστυνομικό βόμβο το φθινόπωρο του 2005). Η πάλη ενάντια στα ναρκωτικά (κάλυψη των στρατιωτικών βάσεων των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική) έκανε κάθε μη λευκό έφηβο προνομιούχο στόχο της αντισυμμοριακής παράνοιας. Η απαγόρευση κυκλοφορίας έχει γίνει ρουτίνα στα αστυνομικά μέτρα, και εφαρμόζεται επιλεκτικά και σχεδόν αποκλειστικά στα συνοικίες των μαύρων και των τσικάνος. Θαυμαστής της πολιτικής ασφάλειας με σήμα κατατεθέν τις ΗΠΑ και τον Patriot Act, ο Νικολά Σαρκοζί άδραξε κι αυτός την ευκαιρία της έκρηξης του Νοέμβρη 2005 για να ξαναφέρει στην ημερήσια διάταξη μια «κατάσταση έκτακτης ανάγκης» της αποικιοκρατικής εποχής, και αν η απαγόρευση κυκλοφορίας που αφέθηκε στη δικαιοδοσία των νομαρχών δεν εφαρμόστηκε παρά επιλεκτικά και προσωρινά, αυτό που είχε σημασία ήταν να επιβάλλει ένα προηγούμενο και να δημιουργήσει ένα εθισμό στη κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

XI.

Οι διαδηλώσεις του Watts το 1965 προκάλεσαν την άρθρωση ενός πολιτικού λόγου. Είναι ενδεικτικό ότι οι εκπρόσωποι της συνοικίας μιλούσαν τότε για «εξέγερση», ενώ τα λευκά ΜΜΕ στιγμάτιζαν τις «ταραχές». Αυτό οφειλόταν στο ότι η έκρηξη συνέβαινε σε συνθήκες ανόδου των κινητοποιήσεων για τα πολιτικά δικαιώματα, πολιτικής ριζοσπαστικοποίησης του Malcolm X, αφύπνισης του Black Power. Οι διαδηλώσεις του Southcentral το 1966-67, που περιγράφονται εδώ από τον Ντέιβις, σημαδεύουν μια στιγμή αντίστασης στο κοινωνικό και εδαφικό διαχωρισμό που ενθαρρυνόταν από την οικοδομική κερδοσκοπία.

Σε εντελώς διαφορετικές συνθήκες, το Παρίσι γνώρισε επίσης, με την ευκαιρία των σχεδίων χρήσης των εδαφών, μια διαχωριστική διαδικασία που έτεινε να χωρίσει το «Παρίσι-πρωτεύουσα», πολιτική και πολιτιστική, από το «Παρίσι-Κοινότητα». Οι διαδοχικές εξουσίες

προσπάθησαν να εξορκίσουν την ιστορία (και τη μυθολογία) του λαϊκού, ανυπότακτου και εξεγερμένου Παρισιού, του Μπλανκί και του Βάλτερ Μπένιαμιν: εκείνη της Κομμούνας, του Ιούνη 1936, της Απελευθέρωσης. Η αποκατάσταση υπό τον Ζισκάρ ντ'Εστέν των δημοτικών προνομίων ανταποκρινόταν στο στόχο της φιλελεύθερης αποκέντρωσης, αλλά οι πολιτικές «ανάκτησης της πόλης» έκαναν ταυτόχρονα το Παρίσι μια πόλη χωρίς λαό. Αυτή η εξέλιξη είχε ως φυσική συνέπεια την ανάδειξη ενός Παρισιού-πρωτεύουσας, τερατώδους κεφαλής δίχως σώμα, αποπολιτικοποιημένου από τη μνημειοποίηση και αισθητικοποίηση προς όφελος ενός χώρου συναινετικής επικοινωνίας γύρω από συμβολικούς τόπους της εξουσίας: μια Πυραμίδα, μια Αψίδα Θριάμβου, εμπορικές στοές, μουσεία, ενώ από τις σφύζουσες από ζωή Halles της κοιλιάς του Παρισιού, δεν απέμενε παρά η τρύπα τους. Οι μεγάλοι επετειακοί εορτασμοί όπως τα διακόσια χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης, η παιχνιδιάρικη σκηνοθεσία του Παρισιού-πλαζ, όλα αυτά συνεχίζουν αυτή τη προσπάθεια απώθησης των συγκρουσιακών καταστάσεων. Το ολυμπιακό Παρίσι 2012 θα ήταν, χωρίς καμιά αμφιβολία, η αποθέωση αυτού του εργοτάξιου κοινωνικής ειρήνευσης, διανθισμένου από μια φολκλοροποίηση του παρελθόντος που εφαρμόζεται με τη συντήρηση των «χωριών» και των «προαστίων».

Σε αυτές τις συνθήκες, δεν πρέπει να εκπλήσσει το γεγονός ότι η έκρηξη του Νοεμβρίου 2005, που συμβαίνει ένα τέταρτο αιώνα μετά τη νεοφιλελεύθερη αντιμεταρρύθμιση και τις διαχωριστικές πολιτικές, σε ένα πλαίσιο πολύ διαφορετικό από εκείνο των επαναστάσεων και των αντιαποικιακών αγώνων της δεκαετίας του 1960, σεναριοποιήθηκαν σαν πυροτεχνικά θεάματα χωρίς λόγια και χωρίς εκπρόσωπο. Δεν θα έπρεπε όμως να βγάλουμε το συμπέρασμα ότι αυτά τα λόγια που δεν ειπώθηκαν έχουν για πάντα χαθεί. Ψάχνονται, από εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους σε δουλειά μνήμης, από μουσική ραπ σε ποίηση σλαμ. Όμως, το να συμπεράνεις, όπως το έκαναν κάποιοι κοινωνιολόγοι αναφερόμενοι στο Λος Άντζελες, ότι ένα κοκτέιλ έθνικ ροκ, ζωγράφων των τοίχων, μπρέικ ντάνσερς και ράπερς θα κατάληγε να διαμορφώσει μια νέα οργανική διανόηση για «ένα νέο αντιπολιτευτικό ιστορικό μπλοκ», είναι πολύ παρακινδυνευμένο για να το συμμεριστούμε. Οι έντονες στιγμές αμφισβήτησης μπορούν κάλλιστα να εξαντληθούν σε μια αποσπασματική αναταραχή, χωρίς στρατηγικό σχεδιασμό διαρκείας. Μετά από την εξάλειψη των Μαύρων Πανθήρων, στην αρχή της δεκαετίας του 1970, ομάδες που αρχικά αναφέρονταν στη πολιτική αμφισβήτηση μετατράπηκαν σιγά-σιγά σε αληθινές συμμορίες, καθώς έσβηνε στον ορίζοντα η χειραφετητική τους ελπίδα (29).

XII.

2018 06 09 14 bensaid01 05Ο Γκι Ντεμπόρ ισχυριζόταν ότι η συνοικία γεννάει την αθεΐα, ακριβώς όπως η έρημος θεωρείται πρόσφορη στο μονοθεϊσμό. Η υπόθεσή του έγινε

εξαιρετικά ανακριβής στο μέτρο που η ταξική πάλη έχανε έδαφος προς όφελος των φυλετικών ή εθνοτικών αγώνων. Οι επιθέσεις καμικάζι του Μανχάταν σκηνοθέτησαν το βάρβαρο γάμο του αρχαϊκού μύθου και του σύγχρονου θεάματος, υπέρτατου σταδίου του φετιχισμού του εμπορεύματος. Στη μετα-ηρωϊκή εποχή, έγραφε ακόμα, «το θέαμα δεν τραγουδάει τους ανθρώπους και τα όπλα τους, αλλά τα εμπορεύματα και τα πάθη τους…,το γίγνεσθαι-κόσμος του εμπορεύματος και το γίγνεσθαι-εμπόρευμα του κόσμου»: «Όπως ο παλιός θρησκευτικός φετιχισμός, ο φετιχισμός του εμπορεύματος φτάνει σε στιγμές έντονης διέγερσης» (30). Η απογοήτευση ή η στέρηση του καταναλωτή μπορεί τότε να οδηγήσει σε εξίσου έντονες διεγέρσεις και σε μια άλλο τόσο έντονη από-εκκοσμίκευση του κόσμου.

Ωστόσο, τίποτα δεν έχει κριθεί. Τα ολέθρια χρόνια της δεκαετίας του 1980, ήταν χρόνια παραίτησης και απογοήτευσης απέναντι στις πρώτες εφόδους της φιλελεύθερης Αντιμεταρρύθμισης. Κατόπιν, ήλθε η στιγμή των αντιστάσεων με τη προσμονή ενός απίθανου γεγονότος, και μετά εκείνη της αναγεννώμενης ελπίδας –που αναγγέλθηκε από τη ζαπατίστικη εξέγερση της 1ης Ιανουαρίου 1994, και συνεχίστηκε με τις απεργίες του Ιανουαρίου 1995 στη Γαλλία, με τη διαδήλωση του Σιάτλ το 1999, με τα Παγκόσμια και ηπειρωτικά κοινωνικά φόρουμ από το 2001 και πέρα. Ήταν επίσης μια ουτοπική στιγμή, με την έννοια που ο Ανρί Λεφέβρ μιλούσε για την Ουτοπία σαν την εκδήλωση μιας μη πρακτικής έννοιας του δυνατού: μια έκφραση αυτού του οποίου αισθανόμαστε την κυοφορία χωρίς να ξέρουμε ακόμα πώς να βρούμε τους δρόμους της λύτρωσης. Μια στιγμή στην οποία κάποιοι ονειρεύονταν να αλλάξουν τον κόσμο χωρίς να πάρουν την εξουσία, μέσα από τις μικρο-μεταρρυθμίσεις, τις μικρο-πιστώσεις, τις μικρο-εναλλακτικές λύσεις σε ένα παγκοσμιοποιημένο κόσμο.

Η τριπλή κοινωνική, οικολογική, ηθική κρίση, που διαιωνίζεται και προδίδει κάθε μέρα περισσότερο την απορρύθμιση ενός κόσμου που διέπεται από τον άθλιο νόμο της αξίας και των αγορών, βάζει στην ημερήσια διάταξη μια τέταρτη στιγμή, εκείνη της πολιτικής και των μέσων που στοχεύουν να αλλάξουν στ’αλήθεια τον κόσμο. Το 1988, λέει ο Ντέιβις, οι συνοικίες του Λος Άντζελες «συγκλονίζονταν από διαμαρτυρίες και οι ξεβράκωτοι των προαστίων απειλούσαν το παλιό καθεστώς της πόλης». Οι γιγάντιες διαδηλώσεις της Άνοιξης 2006 που είχαν εισβάλει στο κέντρο της πόλης στο όνομα του λαού των μεταναστών χωρίς χαρτιά (ειδικά των ισπανόφωνων) έφεραν στο φως της ημέρας τη κοινωνική δύναμη των λαϊκών συνοικιών και προαστίων. Ίσως θα διακρίνουμε εδώ αργότερα το προάγγελμα ενός νέου κύκλου. Για τους αγωνιστές των κοινωνικών κινημάτων, η πρόκληση θα ήταν τότε να συγκεντρώσουν αυτή την αναδυόμενη εξουσία γύρω από ένα πρόγραμμα που θα έπρεπε «να αποτελέσει ένα είδος διακήρυξης των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των παιδιών της πόλης». Και όχι μόνο των παιδιών…

Ένα τέτοιο πρόγραμμα δεν θα ίσχυε μόνο για το Λος Άντζελες.

Ντανιέλ Μπενσαΐντ

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

[1] Μια ανάλογη στρατηγική του λόγου σκιαγραφήθηκε στην αρχή της δεκαετίας του 1970 από τους ευρωπαίους κυβερνήτες για να δικαιολογήσουν την πορεία τους προς το «ισχυρό κράτος» σαν αντίδραση στο μεγάλο φόβο που είχαν προκαλέσει ο Μάης του ’68 και το ιταλικό θερμό φθινόπωρο. Ο παραλληλισμός με την επικαιρότητα του 2006 έχει ενδιαφέρον: “Διεκδικούν την αποκλειστικότητα, το μονοπώλιο της βίας; Θα προσφύγουν σύντομα σε όλα μέσα. Θα ενισχύσουν τον έλεγχο των συνόρων, τις έρευνες, τις αυτόματες διαδικασίες, αλλά την ίδια ώρα έχουν ανάγκη να διακινούνται γρήγορα τα εμπορεύματα και τα κεφάλαια. Θέλουν, στο εσωτερικό της Κοινής Αγοράς, να περιορίσουν τον τελωνειακό ρόλο των συνόρων, αλλά να ενισχύσουν τον αστυνομικό τους έλεγχο. Και αρχίζουν οι δυσκολίες, οι γραφειοκρατικές διαταγές και αντιδιαταγές… Μια αεροπορική εταιρία εξηγεί, μετά από τις αεροπειρατείες, ότι μέτρα επιτήρησης υπάρχουν, ότι τίθενται σε εφαρμογή μετά από ένα ατύχημα, αλλά είναι υπερβολικά βαριά, πολύ αργοκίνητα (υπάρχουν χιλιάδες πόρτες που διασχίζονται από χιλιάδες ταξιδιώτες), και τίθενται σιγά-σιγά εκτός λειτουργίας” (Daniel Bensaid, “Terrorisme et Lutte de classe”, στο Rouge No 173, Σεπτέμβρης 1973).

[2] Sophie Wahnich, La Liberté ou la mort, Essai sur la terreur et le terrorisme, Paris, La Fabrique éditions, 2003, p 96.

[3] Jean Servier, Le terrorisme (Que-sais-je ? PUF, 1979) et Caleb Carr, Les leçons de la terreur, Presses de la cité 2002, cités par Staphane Moulain in Dissidences : Révolution, lutte armée, et terrorisme, Paris L’Harmattan, 2006.

[4] Eric Hobsbawn, Les Bandits, Paris, Zones, 2008

[5] Voir Jacques Baynac, Kamo, l’homme de main de Lénine, Fayard, Paris 1972.

[6] Lénine, Que Faire ?, Editions Sciences marxiste, Paris 2004, p. 119(7) Λένιν, 1906. Η εκτίμηση μιας πράξης δεν κρίνεται αφηρημένα, αλλά σε σχέση με μια συγκεκριμένη κατάσταση. Έτσι, αυτό που γράφει ο Τρότσκι το 1938 για τον Grynzpan, το νεαρό εβραίο τρομοκράτη που μόλις πριν είχε σκοτώσει έναν υπάλληλο της γερμανικής πρεσβείας στο Παρίσι, θα μπορούσε να εκπλήξει ένα δογματικό της « μαζικής δράσης » : « Μπορούμε να μαζέψουμε με το φτιάρι εκείνους που είναι μόνο ικανοί να εκτοξεύουν κεραυνούς ενάντια

στην αδικία και την κτηνωδία, αλλά εκείνοι που, όπως ο Grynzpan είναι ικανοί να σχεδιάσουν και να δράσουν, θυσιάζοντας τη ζωή τους αν χρειαστεί, είναι το πολύτιμο προζύμι της ανθρωπότητας. Από ηθική άποψη, και όχι από τον τρόπο δράσης τους, ο Grynzpan μπορεί να χρησιμέψει σαν παράδειγμα για κάθε νέο επαναστάτη ».

[8] Voir Daniel Pereyra, Del Moncada al Chiapas, Historia de la lucha armada en America latina, Editorial Canguro, Buenos Aires, 1994 ; Régis Debray, La critique des armes, Paris, Seuil, 1974.

[9] Dissidences : Révolution, Lutte armée et terrorisme, Paris, L'Harmattan 2006.

[10] Sergi Solé Cordovilla, El MIL, una historia politica, Alikornio, Barcelona, 2002

[11] Communiqué d'autodissolution de la RAF en 1998.

[12] Mike Davis, Petite histoire de la voiture piégée, Paris, Zones, 2007

[13] Cité par Bolb Woodward, dans Veil : the Secret Wars of the CIA, NY, 1988.

[14] Επίσης, η απόπειρα του Timothy Mac Veigh χαρακτηριστικό στην Οκλαχόμα Σίτυ, εμφανίζεται σαν το χαρακτηριστικό παράδειγμα του « τρομοκράτη do-it-yourself » που είναι ικανός να προκαλέσει τεράστιες καταστροφές με μια μοναχική ενέργεια και με περιορισμένα μέσα.

[15] Cf. Robert Pape : « Δεν υπάρχει στενή σχέση, όπως πολλοί φαντάζονται, ανάμεσα στην αυτοκτονική τρομοκρατία και στον ισλαμικό φονταμεταλισμό » (R. Pape, Dying to Win, New York, 2005). Βλέπε επίσης Stephen Holmes, Making Sense of Suicide Missions, Oxford, 2005.

[16] Jean-Paul Sartre, Préface aux Damnés de la terre de Frantz Fanon, Paris, La Découverte, 2002, p. 29. Στην ίδια σελίδα, ο Σάρτρ έγραφε : « Πρέπει είτε να παραμείνεις κατατρομαγμένος, είτε να γίνεις τρομερός (…) Επειδή, στην πρώτη φάση της εξέγερσης, πρέπει να σκοτώσεις : σκοτώνοντας έναν Ευρωπαίο κάνεις με ένα σμπάρο δυο τρυγόνια, εξαλείφεις ταυτόχρονα ένα καταπιεστή και ένα καταπιεσμένο : απομένουν ένας άνθρωπος νεκρός και ένας άνθρωπος ελεύθερος »

[17] Voir François , « Le siècle de l'hyperterrorisme », Le Monde, 11 septembre 2006.

[18] Ο G.W. Bush δήλωνε τα εξής το 2004 : «Δεν υπάρχει ουδέτερο έδαφος στη μάχη

ανάμεσα στο πολιτισμό και στη τρομοκρατία, στην ελευθερία και στη σκλαβία, στη ζωή και στο θάνατο. »

[19] Herbert Marcuse, « Ethics and Revolution », in Revolution and the Rule of Law, (Edward Kent edit.) Βλέπε επίσηςLukacs, « Légalité et illégalité », in Histoire et Conscience de classe (Paris, Minuit) και Slavoj Zizek, Revolution at the Gates, Verso, Londres, 2004.

[20] Μια οργάνωση όπως η Κομμουνιστική Επανίδρυση στην Ιταλία ισχυρίζεται μεν ότι υιοθετεί το δόγμα της μη-βίας, αλλά δεν διστάζει να υποστηρίξει σε κοινοβουλευτικό και κυβερνητικό επίπεδο τις ιμπεριαλιστικές στρατιωτικές εκστρατείες στο Αφγανιστάν και στη Μέση Ανατολή.

[21] Davis, Ibid.

[22] Mahmood Mamdani, Good Muslim, Bad Muslim. America, the Cold War and the Roots of Terror, Three Leaves Press Edition, New York, 2005.

[23] Aijaz Ahmad, Classes, Nation, and Litterature, « A Task which never ends », Indian Frontline Journal, 2001.

[24] Βλέπε Mike Davis, Dead Cities, The New Press, New York, 2002.

[25] Το κείμενο του Debord αναπαράγεται στο Guy Debord, Œuvres, Paris, Quarto Gallimard, 2006, p. 702

[26] Βλέπε Gérard Mauger, L'émeute de novembre 2005, Editions du Croquant 2006, ainsi que le n° 21 de la revue Lignes : « Ruptures sociales, ruptures raciales ».

[27] Oaxaca

[28] Η διανομή κατά το χειμώνα του 2005-2006 από τους Γιατρούς του Κόσμου αμφιλεγόμενων σκηνών-ιγκλού ανήκει στην αντίστροφη επιδίωξη : να κάνεις την εξαθλίωση ορατή στη καρδιά των πόλεων αντί να την συγκεντρώσεις και να την κρύψεις σε ειδικά για αυτό μέρη.

[29] Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, η αστυνομία του Λος Άντζελες μετρούσε 230 συμμορίες μαύρων ή τσικάνος και μια εκατοστή ασιατών. Ακόμα και αν πιθανόν υπερβάλει για τις ανάγκες της υπόθεσής της…

[30] Guy Debord, « La Société du Spectacle », in Œuvres, Gallimard Quarto, 2006, p. 789.

Μετάφραση: **Γιώργος Μητραλιάς**

Πηγή: contra-xreos.gr